

Ηθική ετερονομία και ανθρώπινη ελευθερία

/ [Πεμπτουσία](#)

image not found or type unknown

Η μελέτη του κ. Χρυσόστομου Χατζηλάμπρου για τη διαλεκτική μεταξύ Απεργίας Πείνας και Νηστείας (προηγούμενο άρθρο: www.pemptousia.gr/?p=63317), συνεχίζεται σήμερα με την περαιτέρω διερεύνηση της διαλεκτικής μεταξύ της ανθρώπινης αυτονομίας και ετερονομίας.

Για τη ορθόδοξη χριστιανική διδασκαλία, η ετερονομία που εντοπίζεται στην ηθική της από τις κοινωνικές Επιστήμες, τίθεται σε παιδαγωγικό πλαίσιο. Εκλαμβάνεται ως οδηγός που οδηγεί βαθμιαία στην αυτονομία του προσώπου. Ο άνθρωπος προετοιμάζεται με τις εντολές του Θεού για να εξοικειωθεί και να οικειωθεί την επαναφορά του στην κατά φύση προοπτική του. Η προσπάθεια αυτή, αρχικά, βιώνεται ως ετερονομία, γιατί ο αλλοτριωμένος άνθρωπος την αισθάνεται ως εξωτερικό στοιχείο, μέχρι να κατανοήσει και να αποδεχτεί ελεύθερα την ενοποίηση του γνωμικού και φυσικού του θελήματος[133].

Η επαναγωγή αυτή για το Χριστιανισμό αποτελεί δωρεά της Θείας Χάρης. Αυτή ενεργεί ενισχυτικά και θεραπευτικά στην ανθρώπινη βούληση. Θεραπεύει τον

αρχέγονο εκπεσμένο άνθρωπο από την εγωκεντρική του ιδιοτέλεια. Προσφέρει τις δυνάμεις που παγιώνουν στο καλό, μέσα από την ταπείνωση, την μετάνοια και επιτυγχάνεται με τη συνεχή άσκηση, ελεύθερα, χαριστικά και όχι αναγκαστικά, εκβιαστικά. Στην πνευματική κατάσταση κατά την οποία ο κτιστός άνθρωπος νιώθει να μετέχει στην άκτιστη θεία ενέργεια και λαμβάνει εμπειρικά την αίσθηση της αιωνιότητας και αθανασίας[134], η ηθική που διαμορφώνει θεωρείται αυτόνομη. Η Ενανθρώπηση του Χριστού επιτυγχάνει και την αυτονομία του προσώπου. Για να αυτονομηθεί ηθικά ο άνθρωπος αυτονομείται από τη φθορά και το θάνατο. Η θεμελιωμένη στην Ενανθρώπηση αυτονομία νοηματοδοτείται στην έννοια της Ανάστασης[135] και στη νίκη ενάντια σε κάθε αστοχία του βίου, στην κατάργηση της φθοράς και του θανάτου.

Ενώ οι φιλόσοφοι αναζητούν την ελευθερία του προσώπου αποκλειστικά στο επίπεδο της ανθρώπινης βούλησης, η ορθόδοξη Θεολογία την αναζητεί στο οντολογικό της επίπεδο[136]. Η φιλοσοφική διανόηση τοποθετεί την ελευθερία του ανθρώπου και την αυτονομία του ήθους στην κυριαρχία του νου πάνω στις επιθυμίες και τις ορμές των αισθήσεων. Η έννοια του καλού ορίζεται ως καθαρός λόγος, ενώ η αιτία του κακού αναζητείται στην ελαττωματικότητα αγαθών και ενάρετων πράξεων[137].

Έτσι, η αυτονομία της ανθρωπιστικής φιλοσοφικής σκέψης εμποδίζει την αναγνώριση του κακού στην εγωκεντρικότητα του εαυτού του και γι' αυτό αναζητά τρόπους καταπολέμησής του στο πρόσωπο του άλλου ή της κοινωνίας. Η οντολογική ελευθερία στο Χριστιανισμό, συνίσταται στο γεγονός ότι ο άνθρωπος δεν καλείται να συμμορφώνεται σε κάποιον εξωτερικό κώδικα, αλλά να βρίσκεται σε μια διαρκή πνευματική μεταμόρφωση, σε ένα νέο τρόπο ζωής, ενταγμένος στο σώμα του Χριστού, την Εκκλησία.

Ο Χριστιανισμός δεν παρουσιάζει ουσιαστικά νέα ηθική για τον άνθρωπο, αλλά τον καινό «εν Χριστώ» άνθρωπο. Η ελευθερία του Θεανθρώπινου προσώπου καλλιεργεί το τέλει ανθρώπινο ήθος, καθώς συνίσταται ταυτόχρονα ήθος ελευθερίας και τελείωσης. Το ανθρώπινο δικανικό ήθος μετασχηματίζεται σε ήθος αγάπης, ήθος Χριστού[138]. Ο πιστός συνεχίζει να διατηρεί την προσωπική του ιδιαιτερότητα, αλλά πάντα σε σχέση με την προσωπική του ενότητα με το Χριστό. Το ήθος του από κανονιστικό και ρυθμιστικό ρόλων, γίνεται βιωματικό σχέσεων. Ο άνθρωπος βρίσκει τον αληθινό του εαυτό στο πρόσωπο του Χριστού, γιατί βασίζεται στην μόνη αληθινή ανθρωπολογία, που εκφράζεται μέσα από την τριαδική κοινωνία των Προσώπων και την «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» σχέση κτιστού και άκτιστου. Θεωρείται τρόπος ύπαρξης του αληθινού ανθρώπου, της ανακαινισμένης ανθρώπινης φύσης, που δε βιώνει φοβικά το θάνατο[139].

Αντίθετα με τις κοινωνικές επιστήμες, ο Χριστιανισμός θεωρεί ότι το κατά φύση ανθρώπινο ήθος δεν στηρίζεται στη γνώση ή την τήρηση συγκεκριμένων ηθικών κανόνων και αρχών, αλλά έχει άμεση σχέση με την ανασύνδεση του ανθρώπου με τη πηγή της ζωής του, το Θεό[140]. Η αυτονομία του προσώπου βρίσκει έκφραση στην «Υποστατική Αρχή ή Αρχή του Προσώπου»[141]. Ο άνθρωπος αναζητεί στο Θεό τη σωστή σχέση με τον συνάνθρωπό του και το περιβάλλον. Η βούλησή του επιστρέφει στην ομαλή λειτουργία του ελεύθερου αυτοκαθορισμού και παγιώνεται στο αγαθό. Αναπτύσσει υποστατική συνείδηση με κύριο χαρακτηριστικό της την αγάπη που περιλαμβάνει όλο τον κόσμο[142]. Δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένους τύπους και νόμους, γιατί οι στόχοι του δεν είναι «κοινωνικοί, αλλά εσχατολογικοί»[143]. Η ηθική του Χριστιανισμού μετατρέπεται σε ηθική της Βασιλείας του Θεού. Χαρακτηρίζεται ως ηθική της ανιδιοτελούς αγάπης, του σταυρού και της ανάστασης[144].

Με την αυταπάρνηση, την ταπείνωση και την υπακοή στο Θεό, ο άνθρωπος βρίσκει τον αληθινό του εαυτό. Γίνεται «πρόσωπο», ενώ παύει να λειτουργεί ως «άτομο». Αναζητά την κοινωνία των άλλων προσώπων, ενώ βγαίνει έξω από την ατομικοκεντρικότητα που προσδιορίζει τα άτομα. Ως ηθική παραμένει πάντοτε ανοιχτή να δεχτεί οτιδήποτε ανθρώπινο, αξιοποιώντας το όμως, με βάση το αληθινό ανθρώπινο ήθος, έτσι όπως εκφράζεται και φανερώνεται στην αληθινή εικόνα του Θεού, τον Ιησού Χριστό. Παρέχει τη δυνατότητα στο κτιστό άνθρωπο να παραμείνει σώος, ελεύθερος από τις δεσμεύσεις του χώρου και του χρόνου[145], να διακρίνει την παρουσία του εσχάτου μέσα στο παρόν και να ζηι την ανακαινιστική δύναμη του στον κόσμο. Με αυτό τον τρόπο, ο άνθρωπος κατορθώνει να ξεπερνά τους περιορισμούς που του επιβάλλει ο κόσμος. Τοποθετείται δημιουργικά και κριτικά απέναντι του με κύριο στόχο τη σωτηρία και τη θέωση της ανθρώπινης ύπαρξής του και υπερβαίνει την αναγκαιότητα της φθοράς και του θανάτου.

Το οντολογικό περιεχόμενο του ορθοδόξου ήθους πηγάζει από τον τρόπο ύπαρξης «του Θεού ως ελευθερία της αγάπης, ως κοινωνία προσώπων»[146]. Η πληρότητα του Υποστατικού Προσώπου στον άνθρωπο τοποθετείται στο μέλλοντα αιώνα[147]. Η άρνηση της αποδοχής της υπέρτατης αλήθειας ως Πρόσωπο, αυτοθεώνει, εκφυλίζει και συμβάλλει στον εγωκεντρισμό κάθε ατόμου. Η αυτονομία της ουμανιστικής σκέψης θέτει στην ηθική της ως ανώτατη αρχή και μέτρο όλων τον άνθρωπο, ως άτομο. Στην ηθικής της χριστιανικής διδασκαλίας, η αυτονομία θέτει μέτρο της τον προσωπικό Θεάνθρωπο Χριστό.

Στον παρόντα αιώνα, το κυριότερο χαρακτηριστικό της υποστατικής συνείδησης του ανθρώπου - προσώπου, στην τέλεια μορφή της αυτόνομης συνείδησής του,

είναι η αγάπη που περιλαμβάνει όλο τον κόσμο[148] και απορρέει από την αγάπη του Χριστού για τον κόσμο (**Ιω. 3, 13-17**). Η καλλιέργεια της υπεύθυνης συνείδησης και η υπεύθυνη τοποθέτηση του προσώπου σε κάθε πτυχή της ζωής του γίνεται ελεύθερα και αγαπητικά και συνοδεύεται με την αίσθηση της ενότητας όλου του ανθρωπίνου γένους με μια κίνηση κένωσης και υπομονής που επιδεικνύει σε ακραία παθήματα (Α΄ Κορ. 11, 1).

Με την Υποστατική Αρχή του Χριστιανισμού, ο άνθρωπος βιώνει τη Βασιλεία του Θεού ως κοινωνία. Με την αρχή της αυτονομίας των κοινωνικών επιστημών, η κοινωνία βιώνεται ως ατομικότητα με νομικά πλέγματα ασφαλείας. Το αυτόνομο ήθος του Χριστιανισμού διαμορφώνει, αλλά και στηρίζεται στην αληθινή ελευθερία και στην ανυπόκριτη αγάπη προς όλους. Η ύπαρξη του ανθρώπου δε μετασηματοποιείται σε πράξεις ιδεολογίας, αλλά αποτελεί έκφραση πληρότητας, αλήθειας και ζωής. Δεν τοποθετείται στο κατά πόσο αντιμετωπίζονται σωστά και με επιτυχία τα επιμέρους προβλήματα της ζωής, αλλά στο αν και κατά πόσο προσφέρεται ολόκληρη στο Θεό και ενισχύει την κοινωνία της με Αυτόν, μέσα από την αρμονική συνύπαρξη όλων των άλλων υπάρξεων. Σκοπό δεν αποτελεί η εσωτερική βελτίωση της ποιότητας του χαρακτήρα με εκδηλώσεις εξωτερικού ευπρεπισμού, αλλά η πραγματική μεταμόρφωση και σωτηρία της παρά φύση εκπεσμένης ύπαρξη του προσώπου.

[133]Βλ. στο ίδιο σελ. 99.

[134]Βλ. στο ίδιο σελ. 154.

[135]Βλ. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Χριστιανική Ηθική Ι*, σελ.174.

[136]Βλ. Ν. Γ. ΚΟΪΟΥ, ό. π., σελ. 113.

[137]Βλ. J. W. SCHELLING, *Έρευνες για την ουσία της ανθρώπινης ελευθερίας*. Μετάφραση Χρήστος Μαρσέλλου. Αθήνα 1997, σσ. 58-59.

[138]Βλ. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Χριστιανική Ηθική ΙΙ*, σελ. 288.

[139]Βλ. Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Το πρόβλημα του κακού*, σσ. 110 - 111.

[140]Βλ. στο ίδιο, σελ. 60.

[141]Βλ. ΑΡΧ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ, *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστι*. Έσσεξ Αγγλίας 1992, σσ.287 και 408.

[142]Βλ. Ν. Γ. ΚΟΪΟΥ, ό. π., σελ. 155.

[143]Πρβλ. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Χριστιανική Ηθική II*, σελ. 61.

[144]Βλ. στο ίδιο, σελ 674.

[145]Βλ. στο ίδιο, σελ. 239.

[146]Πρβλ. ΣΤ. ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ, «Το ορθόδοξο ήθος», στο Αγόρας, Κ., Γιαγκάζογλου Στ., π. Λουδοβίκου, Ν., και Φωτίου, Στ.(επιμ) *Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας: Α΄ Δόγμα, Πνευματικότητα και Ήθος της Ορθοδοξίας*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών 2002, σελ. 259.

[147]Βλ. Ν. Γ. ΚΟΪΟΥ, ό. π., σελ. 157.

[148]Βλ. στο ίδιο, σελ. 155.